

การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง
อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

ORGANIZING ACTIVITIES FOR TEACHING SOCIAL STUDIES ACCORDING TO
THE PRINCIPLE OF ITHIPĀDA 4 FOR PRIMARY STUDENTS GRADE 4 AT
BOWONTHAMPRAYUT WITTAYA SCHOOL MUEANG SURIN PROVINCE

นภาพร หวังผล¹, พระครูสาธุกิจโกศล² และ นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ³

Nawapon Wangphol¹, Phrakrusathukitkosol and Niwes Wongsuwan³

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์¹⁻²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย³

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus¹⁻²

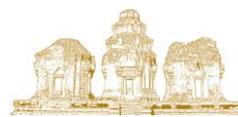
Mahachulalongkornrajavidyalaya³

E-mail: neeranut25150103@gmail.com¹

ได้รับบทความ: 7 สิงหาคม 2567; แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2568; ตอรับตีพิมพ์: 25 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยคือ (1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 (2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนเรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (3) เพื่อเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เป็นการวิจัยแบบทดลอง (Experimental Research) กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 26 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียน ผลการวิจัย พบว่า 1) ตามปัจจัยส่วนบุคคล เพศ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และเป็นเพศชาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.36 2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อายุ 11-12 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และอายุ 9-10 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.36 3) ด้านสถานภาพทางครอบครัว กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่กับบิดามารดา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 ลงลงมา อยู่กับมารดา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 อยู่กับปู่ย่า จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 ลงลงมา อยู่กับตายาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 อยู่กับญาติ ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 ลงลงมา อยู่กับบิดา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.54 4) ผลการทดสอบ พบว่า การทำแบบทดสอบหลังเรียน การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 รวมทั้ง 4 ด้าน

เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดเกณฑ์ร้อยละ 60 มีนักเรียนทั้งหมดผ่านเกณฑ์ จำนวน 26 คน ตามลำดับ

คำสำคัญ: การจัดการเรียน, สังคมศึกษา, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

The research objectives are: 1) To study the efficiency of the learning management plan on social studies based on the Four Paths of Accomplishment (*Iddhipada* 4) principles for Grade 4 students at Bowon Tham Prayut Witthaya School, Nai Mueang Subdistrict, Mueang Surin District, to meet the efficiency criteria of 80/80. 2) To compare the achievement before and after learning about social studies management based on the Four Paths of Accomplishment (*Iddhipada* 4). 3) To provide useful recommendations for teaching social studies based on the Four Paths of Accomplishment (*Iddhipada* 4). This is experimental research. The sample group consists of 26 Grade 4 students, selected through purposive sampling. The tools used include questionnaires and pre-tests, and post-tests. The results of such research were found that 1) Personal Factors - Gender: The majority of the sample group are female, numbering 16, accounting for 61.54%. There are 10 males, accounting for 38.36%. 2) The majority of the sample group is aged 11-12 years, numbering 16, accounting for 61.54%. There are 10 students aged 9-10 years, accounting for 38.36%. 3) Family Status: The majority of the sample group live with both parents, numbering 10, accounting for 38.46%. Next, 4 students live with their mother, accounting for 15.00%. Another 4 students live with their grandparents (paternal), accounting for 15.00%. Following this, 3 students live with their grandparents (maternal), accounting for 12.00%. Another 3 students live with relatives, accounting for 12.00%. Finally, 2 students live with their father, accounting for 7.54%. 4) Test Results: The post-test results indicate that in the learning management of social studies based on the Four Paths of Accomplishment (*Iddhipada* 4) across all four aspects, when compared to the criteria set in the learning management plan (with a passing criterion of 60%), all 26 students met the criteria.

Keywords: Organizing, Teaching Social Studies, *Iddhipada* 4.

บทนำ

ประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ถือเป็นสถาบันหลักและเอกลักษณ์ของชาติไทย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนมาโดยตลอด หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มุ่งส่งเสริมให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผล และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากสังคมที่ยึดโยงกับครอบครัวและศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานของทัศนคติและค่านิยม กลายเป็นสังคมที่เน้นความเจริญทางวัตถุมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร ภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง และบทบาทของเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ที่ตามมาคือ ผู้คนในสังคมเริ่มละเลยคุณธรรมจริยธรรม ขาดความตระหนักในความสำคัญของจริยธรรมที่เป็นพื้นฐานของความสงบสุขในสังคม แม้สังคมจะเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ หากขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ก็ย่อมยากที่จะพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

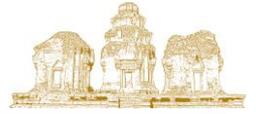
ในกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต พบว่า หลายคนขาดความซื่อสัตย์ในหลักธรรม ไม่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณธรรมและคุณภาพจิตใจ ส่งผลให้เกิดปัญหา เช่น ขาดระเบียบวินัย ดิตยาเสพติด และมีพฤติกรรมรุนแรงทะเลาะวิวาท

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญ โดยพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทในการหล่อหลอมวัฒนธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในอดีตก่อนที่จะมีระบบโรงเรียน วัดถือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูผู้สั่งสอน ถ่ายทอดความรู้และหลักธรรมแก่ประชาชน ส่งผลให้คนไทยมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา และยึดถือหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ต่อมาเมื่อประเทศไทยมีการพัฒนาระบบการศึกษาอย่างเป็นระบบ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดแนวทางสำคัญไว้ใน มาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องมุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิต รวมทั้งสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

นอกจากนี้ มาตรา 7 ยังระบุให้กระบวนกรเรียนรู้มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมถึงส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ตลอดจนส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพึ่งพาตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เนื้อหาของมาตราทั้งสองข้อนี้มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับเป้าหมายของการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ ความเข้าใจในบริบทสังคมไทย และมีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคมที่หลากหลาย

อนึ่ง ตามที่ได้มีการประกาศใช้ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2561 สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดภารกิจและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ดังกล่าว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาทั่วประเทศมีความเข้าใจที่ชัดเจน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เป็นประเทศ

พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้กรอบเวลาดังกล่าว ประเทศไทยมุ่งพัฒนาประชาชนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีวินัย มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ และสามารถ “รู้ รับ ปรับใช้” เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงสามารถเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน ระบบสวัสดิการ และกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม โดยไม่มีใครถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประกอบด้วยยุทธศาสตร์หลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความมั่นคง 2) ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ 4) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม 5) ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม 6) ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

ทั้งนี้ เป้าหมายของการศึกษาในยุทธศาสตร์ดังกล่าว คือ การสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพให้แก่ผู้เรียนในทุกระดับ ส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษามีสมรรถนะตรงตามสายงาน สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาให้ทัดเทียมนานาชาติเปรียบเสมือน “ผ้าขาว” ที่พร้อมจะถูกย้อมสีตามเจตนารมณ์ เด็กนักเรียนในวัยการศึกษาภาคบังคับก็เปรียบได้กับผ้าขาวผืนหนึ่ง ที่มีความบริสุทธิ์ ใสซื่อ พร้อมเปิดรับความรู้ ความเข้าใจ และคุณธรรมอันดีงาม ดังนั้น การจัดการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น หลักอหิมา 4 ย่อมเป็นแนวทางสำคัญที่จะหล่อหลอมให้เด็กเติบโตเป็น “คนดี” ของสังคม พระพุทธศาสนาได้ยกให้ปัจจัยแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิต ดังปรากฏใน *มงคลสูตร* ข้อที่ 1 “การไม่คบคนพาล” และข้อที่ 2 “การคบบัณฑิต” ซึ่งล้วนเป็นมงคลชีวิตอันสูงสุด อันเป็นแนวทางให้เยาวชนเลือกแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและมีคุณธรรม

ความสำคัญของปัญหา หนึ่งในพันธกิจสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ การให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ ซึ่ง “การจัดการศึกษา” ถือเป็นภารกิจหนึ่งในด้านการบริการสังคมของพระภิกษุ โดยเฉพาะผ่าน “โรงเรียนการกุศลของวัด” ซึ่งนับเป็นภาระงานร่วมของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระภิกษุ ไม่ว่าจะในฐานะเจ้าอาวาส ผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียน หรือผู้ที่มอบที่ดิน/อนุญาตให้ใช้พื้นที่วัดเพื่อการศึกษาล้วนมีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดโรงเรียนวัด ซึ่งอาจอยู่ภายใต้การบริหารของภาครัฐ หรือโรงเรียนการกุศลในสังกัดการศึกษาเอกชนที่บริหารโดยคณะสงฆ์ โดยรัฐทำหน้าที่อุปถัมภ์และสนับสนุน ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนการกุศลของวัดจึงมิใช่เพียงแค่สถานศึกษาทั่วไป แต่ยังเป็นภารกิจสงเคราะห์สังคมที่สะท้อนบทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาประชาชน ทั้งในด้านคุณธรรมและความรู้ โดยเปรียบได้กับ “โรงเรียนของพระพุทธเจ้า” ดังคำกล่าวของ *สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ)* อดีตประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ในพิธีเปิดการสัมมนาโรงเรียนการกุศลของวัด ณ โรงเรียนวินิตศึกษา ในพระบรมราชูปถัมภ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ว่า “โรงเรียนการกุศลของวัด เป็นโรงเรียนของพระพุทธเจ้า นักเรียนทุกคนจึงเป็นลูกของพระพุทธเจ้า มีพระเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ที่นำคำสอนสู่นักเรียน ยิ่งนักเรียนเข้าใจหลักธรรม และนำไปใช้มากเพียงใด ก็ยิ่งส่งเสริมให้สถาบันหลักของชาติทั้งสามมั่นคงยิ่งขึ้น มิใช่เฉพาะแต่สถาบันพระพุทธศาสนาเท่านั้น” คำกล่าวนี้สะท้อนแนวคิดหลักที่ว่า โรงเรียนการกุศลของวัดควรดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน ภายใต้จุดยืนที่ชัดเจนว่า “โรงเรียนการกุศลของวัด คือโรงเรียนของพระพุทธเจ้า”

โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา วัดพรหมสุรินทร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร จังหวัดสุรินทร เป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จัดตั้งขึ้นในรูปแบบโรงเรียนเอกชนที่วัดเป็นผู้รับใบอนุญาตตามพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 มาตรา 15 (1) และ (3) โดยมีคณะสงฆ์และพระภิกษุเป็นผู้บริหาร เจ้าของ และผู้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้บริการประชาชนในด้าน "การศึกษาสงเคราะห์"

โรงเรียนแห่งนี้เปิดสอนตั้งแต่ระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้น ม.1-ม.6) ทั้งสายวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ และสายศิลป์ นักเรียนส่วนใหญ่ที่เข้าศึกษาในโรงเรียนแห่งนี้ มักมาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน พักอาศัยอยู่ในชุมชนแออัดในเขตเทศบาลเมืองสุรินทร หรืออยู่ในครอบครัวที่ประสบปัญหา เช่น พ่อแม่หย่าร้าง หรือออกไปทำงานในเมืองใหญ่ ทำให้เด็กต้องอยู่ในความดูแลของตายายหรือญาติ และไม่มีความพร้อมที่จะส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐที่มีขนาดใหญ่หรือมีความพร้อมมากกว่า

จากปัญหาและสภาพแวดล้อมดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ "หลักอิทธิบาท 4" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา จังหวัดสุรินทร เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

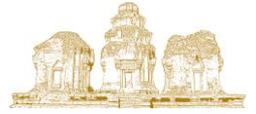
1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนเรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร จังหวัดสุรินทร หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
3. เพื่อเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร จังหวัดสุรินทร

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนของระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้ 1) รูปแบบการวิจัย 2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย 5) การเก็บรวบรวมข้อมูล 6) การวิเคราะห์ข้อมูล 7) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

11.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยได้ใช้แบบแผนการทดลองแบบ The One group pretest – posttest design.

ตารางที่ 3.1 แบบแผนการทดลอง

	Pre-test	Treatment	Pot-test
	O ₁	X	O ₂
เมื่อ	O ₁	หมายถึง	ทดสอบก่อนเรียน
	X	หมายถึง	การทดลองใช้แบบทดสอบ
	O ₂	หมายถึง	ทดสอบหลังเรียน

11.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งหมดโรงเรียน บวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ทั้งหมด 2 ห้องเรียน จำนวน 40 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 ห้อง นักเรียน จำนวน 26 คน จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

1. แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 4 แผน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อใช้ทดสอบวัดความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือกจำนวน 30 ข้อ

ผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยกำหนดใช้แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนและหลังที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นการวิจัยแบบทดลอง (Experimental Research) ใช้กลุ่มตัวอย่าง 1 ห้องเรียน จำนวน 26 คน ผู้วิจัยได้นำข้อมูลแบบทดสอบก่อนและหลังมาวิเคราะห์ และแบประเมินความพึงพอใจโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อวิเคราะห์หาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และผู้วิจัยได้สรุปผลโดยเรียงตามลำดับของวัตถุประสงค์ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ผลการวิจัยพบว่า เมื่อผู้สอนได้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยการให้ผู้เรียนได้ศึกษาเนื้อหาความรู้ แล้วให้ผู้เรียนได้ทำการวิเคราะห์แยกแยะประเด็นเรื่องราวการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4

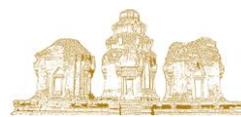

ปรากฏว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ได้สมบูรณ์ ผู้สอนจึงดำเนินการอธิบายสอดแทรกเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ และสังเกตพฤติกรรมตอบสนอง ปรากฏว่า ผู้เรียนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองในการเรียนรู้และสามารถที่จะตอบปัญหา ที่ผู้สอนถามได้ ผู้สอนจึงดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 ต่อไป พบว่า นักเรียนเกิดความพอใจสามารถคิดเป็นและถูกต้องตามความเป็นจริง โดยอาศัยข้อมูลอย่างเป็นระบบคิดเชื่อมโยงตีความและการวิเคราะห์ นอกจากนี้นี้นักเรียนยังมีความเพียรสามารถใช้หลักคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม การคิดถึงคุณค่าแท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ได้ดี และจากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 สังเกตพบอีกว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี มากกว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมด มีผลการจัดการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังเรียนเรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ผลการวิจัยพบว่า ผลการทำแบบทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 26 คน ผลการทำแบบทดสอบ 30 ข้อ พบว่านักเรียนทำคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนทั้ง 26 คน แสดงถึงความเหมาะสมของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังตารางเปรียบเทียบ

ตารางที่ 1 ผลการทำแบบทดสอบก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์

นักเรียนคนที่	คะแนนก่อนเรียน(30คะแนน)	คะแนนหลังเรียน(30คะแนน)	คะแนนผลต่าง D	D ²	สรุปผลคะแนนก่อนเรียนคะแนนหลังเรียน
1	12	25	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
2	12	24	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
3	7	20	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
4	13	25	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
5	11	26	15	225	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
6	11	26	15	225	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
7	10	23	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
8	9	22	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

9	13	25	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
10	11	24	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
11	7	19	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
12	13	27	14	196	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
13	14	26	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
14	14	27	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
15	12	23	11	121	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
16	12	24	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
17	10	22	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
18	8	19	11	121	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
19	12	25	13	169	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
20	12	24	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
21	13	25	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
22	14	26	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
23	11	26	15	225	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
24	13	27	14	196	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
25	14	27	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน
26	10	22	12	144	หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 3. เพื่อเสนอแนะข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยูตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัย พบว่า ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่ได้จากการจัดการสอนโดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมอิทธิบาท 4 ในการพัฒนาบทเรียนในการจัดการสอนวิชาสังคมศึกษา คือ ให้นักเรียนมีความพึงพอใจ มีความขยัน เอาใจใส่ในสิ่งที่เรียนหมั่นทบทวนในสิ่งที่ได้เรียน สามารถการคิดเป็นและคิดถูกต้องตามความเป็นจริง โดยอาศัยข้อมูลอย่างเป็นระบบ และคิดเชื่อมโยงตีความและการวิเคราะห์ โดยผู้เรียนสามารถคิดแบบรู้คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับ ปฏิเสวนา คือ การใช้สอยหรือบริโภคน เป็นวิถีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาตัณหา ตัดทางไม่ให้กิเลสเข้ามาครอบงำจิตใจแล้ว ชักจูงพฤติกรรมเชิงบวกต่อไป วิถีคิดแบบนี้ใช้มากในชีวิตประจำวัน เพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอยปัจจัยสี่ และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกทางเทคโนโลยี มีหลักการโดยย่อว่าคนเราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เพราะเรามีความต้องการสิ่งใดที่สามารถสนองความต้องการของเราได้ สิ่งนั้นก็มิประโยชน์ มีคุณค่าแก่เรา ดังมีตารางแสดงแต่ละด้าน ดังนี้

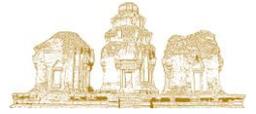

ตารางที่ 2 แสดงผลขอมูลที่เป็นประโยชน์จากการจัดการเรียนรูสงคมศกษาตามหลักอททบาท 4 ของนักเรียนชั้นประถมศกษาปทที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรทนต์ จังหวัตสุรทนต์ โดยรวมและรายด้าน

การจัดการเรียนรูสงคมศกษาตามหลักอททบาท 4	ผลสัมฤทธิ์	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าเฉลี่ยผลต่าง	t-test	Sig.
โดยรวม	ก่อน	18	11.05	2.182	12.67	-16.136	.000
	หลัง	18	23.72	2.515			
1) ด้านความหมายเกี่ยวกับฉันทะความพอใจ 4) ด้านกระบวนการของวมังสการทบทวน	ก่อน	18	3.77	.958	3.23	-8.490	.000
	หลัง	18	7.00	1.218			
2) ด้านแนวคิดเกี่ยวกับวริยะความขยัน	ก่อน	18	4.33	1.571	4.28	-10.350	.000
	หลัง	18	8.61	.777			
3) ด้านความสำคัญของจิตะการเอาใจใส่	ก่อน	18	1.27	.826	2.55	-9.986	.000
	หลัง	18	4.25	.753			
4) ด้านกระบวนการของวมังสการทบทวน	ก่อน	18	1.50	.985	2.55	-7.730	.000
	หลัง	18	4.05	.998			

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ขอมูลที่ผู้วิจัยดำเนินการตามกระบวนการวิเคราะห์ขอมูล ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ 1) จัดระเบียบขอมูล (Data organizing) 2) การแสดงขอมูล (Data display) และ 3) การหาข้อสรุปตีความและตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) ระหว่างตามคำตอบแบบการสัมภาษณ์และมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ เช่น

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยของ อรวีภา จรุงจารุวัฒนา ซึ่งได้ทำการศึกษาการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยสรุปผลได้ดังนี้: 1) บริบทการจัดการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มุ่งเน้นการให้การศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ผู้พลาดโอกาส ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และประชากรวัยแรงงาน โดยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต และทักษะอาชีพ พร้อมทั้งการพัฒนาสังคมและชุมชน การเรียนการสอนจึงเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและชุมชน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้เรียนควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรม 2) หลักคำสอนอิทธิบาท 4 ถูกนำมาเป็นแนวทางในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยหลักอิทธิบาทประกอบด้วย: ฉันทะ: ความพอใจและความรักในการเรียน, วิริยะ: ความเพียรพยายาม อดทน และไม่ท้อถอย, จิตตะ: ความตั้งใจและสนใจในการเรียน, วิมังสา: การไตร่ตรองและใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาในการเรียน 3) การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 เข้ากับการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปสอดแทรกในแผนการเรียนรู้และเนื้อหาของรายวิชาต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น การอบรมจริยธรรม การจัดค่ายคุณธรรม และการศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักอิทธิบาท 4 มากยิ่งขึ้น จากการบูรณาการนี้ ผู้เรียนที่มีผลการเรียนต่ำ ขาดเรียนบ่อย หรือไม่ตั้งใจเรียน ได้มีการปรับปรุงและพัฒนา โดยสามารถแก้ไขปัญหาในการเรียน มีความสนใจและตั้งใจเรียนมากขึ้น รวมถึงมีผลการเรียนที่ดีขึ้น

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบรรจง ติสโรณ (ศรีสุข) ได้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สรุปว่า อิทธิบาทธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ได้มากมาย เช่นการปฏิบัติธรรม การทำงาน การจัดการเรียนการสอนหนังสือหรือในการดำเนินชีวิต หลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในการทำงาน ประสงค์จะทำยิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง ความขยัน หมั่นเพียร จิตตะ หมายถึง ความมีจิตใจสู้ไม่ท้อถอยต่อปัญหาหรืออุปสรรค วิมังสา หมายถึง การรู้จักใช้ปัญญา ใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบด้านในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการศึกษาในส่วนนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาบรรจง ติสโรณ (ศรีสุข) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยสรุปว่า หลักอิทธิบาท 4 หากพระอริยสาวกทำให้แจ้งด้วยอิทธิบาทธรรมและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้เกิดความชำนาญและสามารถนำไปสู่ความสำเร็จในด้านต่าง ๆ เช่น การดำเนินชีวิต การทำงาน และการมีอายุยืนยาวได้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า เมื่อมีการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานราชการ การค้าขาย การอุตสาหกรรม การเกษตร หรือการประกอบอาชีพใด ๆ หากบุคคลนั้นมีความตั้งใจจริงและทำงานด้วยความพอใจและเต็มใจ จะสามารถประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตในทางที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์” สรุปผลการวิจัยที่สำคัญตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) **สรุปข้อมูลผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม** ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 สรุปได้ ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และเป็นเพศชาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.36

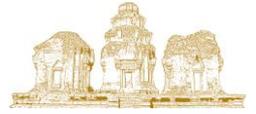
อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อายุ 11-12 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54 และอายุ 9-10 ปี จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.36

สถานภาพทางครอบครัว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ อยู่กับบิดามารดา จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 ลองลงมา อยู่กับมารดา จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 อยู่กับปู่ย่า จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 15.00 ลองลงมา อยู่กับตายาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 อยู่กับญาติ ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 12.00 ลองลงมา อยู่กับบิดา จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 7.54

2) **สรุปผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจ** ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการทำแบบทดสอบก่อนเรียน ก่อนการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบวรธรรมประยุตวิทยา ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยกำหนดเกณฑ์ร้อยละ 60 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ จำนวน 0 คน ตามลำดับ

3) **สรุปผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจ** ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทำแบบทดสอบ 30 ข้อ พบว่านักเรียนทำคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนทั้ง 26 คน แสดงถึงความเหมาะสมของการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาตามหลักอิทธิบาท 4 ที่สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้เป็นอย่างดี

โดยใช้การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลเป็นความหมายตามเกณฑ์ระดับความคิดเห็น 5 ระดับ จำนวน 26 คน คะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 11.05$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 2.182 คะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย $\bar{X} = 23.72$ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 2.515 เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลัง พบว่า หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

(1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาอย่างจริงจัง เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และสืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน เป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมพุทธให้เกิดความสงบสุข

(2) ข้อเสนอแนะเชิงการนำผลการวิจัยไปใช้

1) ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจัง เนื่องจากหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต ทั้งในระดับบุคคลและสังคม, 2) ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ควรมีการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ในคุณค่าของหลักอิทธิบาท 4 และหลักธรรมอื่น ๆ ในพระพุทธศาสนา, 3) ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะสงฆ์ในระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ ควรทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และชุมชน เพื่อส่งเสริมการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

(3) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1) ควรศึกษาทัศนคติและความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง, 2) ควรศึกษามุมมองของผู้มีอำนาจหรือผู้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อสร้างสันติสุขในระดับประเทศ สังคม และครอบครัว, 3) ควรศึกษาแนวทางการอบรมและพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรองรับการขับเคลื่อนหลักธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ, 4) ควรศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนหลักธรรมนำชีวิตในบริบทของ บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) อย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3). (2553, 22 กรกฎาคม. *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก. หน้า 1-3.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกศึกษา*. กรุงเทพฯ: ราชวัน, 2552.
- ชนาธิป พรกุล. (2544). *แคล์รูปแบบการจักระบวนกรเรียนรูที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- พระมหาบรรจง ดิสรโณ (ศรีสุข). (2560). *ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชัยสฤษดิ์ นริสโร (ไตรรัตน์). *การจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมวัดดาวคะนอง เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542, 19 สิงหาคม). *พระราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 1-23.
- สุทธิวงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2542). พระบรมราโชวาท. *วารสารข้าราชการครู*, 20(1): 2.
- สุวิมล ทิรกานันท์. (2551). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ แนวทางสู่การปฏิบัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวิภา จรูญจาร์วัฒนา และคณะ (2563). การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการเรียนการสอนของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. *วารสารบัณฑิตวิจัย*, 7(2), 183-194.

